

AFET RİSK YÖNETİMİNE ÖZNEL YAKLAŞIMLAR

EDİTÖR:
Afşin Ahmet KAYA

ANKARA
HAZİRAN / 2022

AFET RİSK YÖNETİMİNE ÖZNEL YAKLAŞIMLAR

Editör:

Afşin Ahmet KAYA

© ***Bu eserin bütün hakları saklıdır.***

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Astana Tasarım

1. Baskı/ Ankara / 2022

ISBN

978-625-8045-44-4

Baskı

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. A.Ş. (46519)

Astana Yayınları

Akademisyen Eğitim Danışmanlık Yayıncılık Hizmetleri A.Ş.

Gökkuşuğu Mahallesi 1195 Sok. No: 2/A Çankaya/ ANKARA

Tel: 0 312 230 04 85 - 86 - 87

astanayayinlari.com / astanayayinlari@gmail.com

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	III
ÖNSÖZ	VII
AFET RİSK ALGISI	1
<i>İbrahim KIYMIŞ & Afşin Ahmet KAYA</i>	
TEKNOLOLOJİK AFETLER VE RİSK YÖNETİMİ	25
<i>Galip USTA</i>	
RİSK YÖNETİM SÜRECİNDE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ PLANLAMASINA STRATEJİK BİR YAKLAŞIM	47
<i>Mustafa ALTINTAŞ & Meryem AKBULUT</i>	
İŞYERLERİNDE AFET VE ACİL DURUMLARDA MÜDAHALE EKİPLERİNİN ÖZ YETERLİLİĞİNİN ÖNEMİ	71
<i>Elif ÇELENK KAYA & Esad Sadık DEMİRTAŞ</i>	
SALGIN HASTALIKLARIN YÖNETİMİ	91
<i>Nilgün ULUTAŞDEMİR</i>	
RİSK TABANLI GÖÇ YÖNETİMİ	111
<i>Kadir ÇAVUŞ</i>	
RİSK YÖNETİMİNDE AFET ATIK YÖNETİMİ	145
<i>Ümran Ayşen KÜÇÜK</i>	
İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ve RİSK YÖNETİMİ SÜRECİ	167
<i>Meryem AKBULUT & Afşin Ahmet KAYA</i>	
KBRN BAĞLAMINDA NÜKLEER RİSK YÖNETİMİ	191
<i>Bereket Bülent AYKER</i>	
ENDÜSTRİYEL YANGIN VE PATLAMALARIN SEKTÖREL BAZDA DEĞERLENDİRİLMESİ	223
<i>Elif ÇELENK KAYA & İbrahim IRMAK</i>	
SEL VE TAŞKINLARDA RİSK YÖNETİMİ	243
<i>Ömer UZUNTAŞ & Aynur KAYA</i>	
DEPREM RİSK YÖNETİMİ	271
<i>Öznur Akduman</i>	

*Eşim Elif ve
Çocuklarım Ömer, Zeynep ve Mehmet'e*

ÖNSÖZ

Dünya son yüzyılda yaşanan afetler ve krizler ile sarsılırken yönetilemeyen her acil durumun bir felakete yol açabileceğini acı tecrübeler ile öğrendi. Oysaki afet tanımı içinde yer alan hayatın olağan akışını kesen, yardıma muhtaç hale getiren, can ve mal kaybına sebep olan, sosyal, ekonomik ve psikolojik etkileri olan durumların sonuçları iyi bir risk yönetimi ile değiştirilebilirdi. Ancak geçmişten günümüze yaşadığımız olağandışı olaylar bize planlamada, zarar azaltmada, uygulamada ve yönetmede ne kadar yetersiz kalabileceğimizi gösterdi.

Afet Risk Yönetimi anlayışı, bir olayın meydana gelmeden önce tahmini sonuçları göz önünde bulundurularak, toplumun ve toplumun yaşadığı ortamların nasıl korunabileceğini hedeflemektedir. Tehlikeleri belirlemek, bu tehlikelere bağlı riskleri sıralamak ve bu risklerin yıkıcı etkilerini minimize edecek adımları atmak ile afetler yönetilebilir acil durumlara indirgenebilir.

Bu çalışma, Afet Yönetimi alanında ilk defa “**AFET RİSK YÖNETİMİNE ÖZNEL YAKLAŞIMLAR**” ana başlığı ile Türkiye’nin farklı üniversitelerinden 14 akademisyenin bölüm yazarlığı yaptığı kapsamlı editoryal bir eserdir. Afet Yönetimi alanına önemli katkıları olması beklenmektedir. Kitabın tüm unsurları özgün ve etik kurallar çerçevesinde tasarlanmıştır.

Bu eserin oluşturulmasında bölüm yazarlığı ile katkı sunan tüm akademisyenlere, çalışma ekibime, basım ve yayım süreçleri ile ilgili kısımlarda ise desteği ve ilgisinden dolayı “Akademisyen Eğitim Danışmanlık Yayıncılık Hizmetleri A.Ş.” ailesine teşekkür eder, okuyuculara ve akademi dünyasına yararlı olmasını dilerim.

Doç. Dr. Afşin Ahmet KAYA

Haziran-2022

RİSK YÖNETİM SÜRECİNDE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ PLANLAMASINA STRATEJİK BİR YAKLAŞIM

Mustafa ALTINTAŞ¹ , Meryem AKBULUT²

1. GİRİŞ

Çağımızda artan rekabet, küreselleşme, dijitalleşme, uluslararasılaşma, insan ihtiyaçlarının ve beklentilerinin artarak değişmesi ve bütün bunların sonucunda yeni şeyler ortaya koyma gereksinimi stratejik düşünme, stratejik karar alma, stratejik uygulamalar yapmayı zorunlu kılmıştır. Kişiler, kurumlar, devletler stratejinin önemli olduğunun farkında ve bilincinde oldukları zaman güçlü olabileceklerini öngörmektedirler.

Strateji kavramı, askeri alanla ortaya çıkmış ve günümüze gelen süreçte birçok disiplinde öncü bir kavramdır. Strateji, sadece kuruluşların müşteri odaklı işler yapmaları için kullanılan bir kavram değil aynı zamanda kamu sektörü ve üçüncü sektör olarak ifade edilen kâr amacı gütmeyen kuruluşlar için de önemli bir kavramdır. Stratejinin beraberinde getirdiği, kendi özünden olan stratejik planlama kavramı, 1980'lerden önce çok uluslu şirketlere hitap ederken artık günümüzde neredeyse her sektör için vazgeçilmez bir unsurdur (Aktan, 2008: 5).

Stratejik planlama, bir kuruluşun rekabet üstünlüğü sağlamasında olmazsa olmaz olarak kabul edilen bir kavramdır. Geleceğe dönük uygulamaları içerisinde barındıran stratejik planlama bir süreç olup, bu sürece hem kuruluş hem de kuruluşun etkileşim içerisinde olduğu tüm paydaşlar dâhil edilmektedir. Mademki stratejik planlama, uzun dönemli ve gelecek kaygısı güden bir kavram o yüzden neden üçüncü sektör olarak adlandırılan kâr amacı gütmeyen gönüllü sektörlerde kullanılmasın?

Bu soruyu bizden önce soranlar bunun cevabını vermiş olacaklar ki; stratejik planlamanın sadece kâr amacı güden sektörlerde olmayacağını, başka sektörlerde de kullanılacağını öngörmüşlerdir. Bu çalışmanın da ana temasını oluşturan bu soru, iklim değişikliğinin stratejik planlama ile bir ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır. İklim değişikliği kavramı küresel bir kavram olup, çevre koşullarındaki bozulmalar, küresel ısınma tehdidi, zararlı gazların doğaya salınımı ve benzeri birçok olumsuz unsur içerisinde

¹ Öğretim Görevlisi, Yozgat Bozok Üniversitesi Çekerek Fuat Oktay Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, mustafaltintas40@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9846-5513

² Öğretim Görevlisi, Yozgat Bozok Üniversitesi Çekerek Fuat Oktay Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, akbulutmeryem10@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1299-7421

barındıran ve bunların insan eliyle yapılmasından dolayı stratejik bir yaklaşıma ihtiyaç duyar.

Yaşanılan olayların geldiği son noktaya bakıldığı zaman, iklim değişikliği ve neden olduğu ikincil sorunlar giderek karmaşıklaşmaktadır. Dünyanın bir tarafı aşırı sıcaklıklarla mücadele ederken, diğer tarafı yağışlar ve kasırgalarla mücadele etmektedir. İnsan eliyle büyük bir tehdit haline dönüşen iklim fenomeni sonuç olarak yine insanlara zarar vermektedir (IFRC, 2020). Çözüme ise sorunun varlığını kabul ederek başlanmalıdır. İklim değişikliği ile ilgili belirsizlik algısı yok edilmelidir. Sorunun meydana getirdiği olumsuz etkileri azaltmak veya yok etmek için risk yönetimi adımlarına geçilmelidir. İklim değişikliğiyle mücadelede iyi planlanmış çözüm adımları sayesinde risk yönetimi sürecinin verimli geçmesi beklenmektedir(Kadioğlu, 2012). Bu yüzden standart planlama süreçlerinin iklim gibi komplike bir yapıya sahip olan sorunu çözümlenmesi beklenmez. İklim değişikliği risk yönetimi sürecinde yapılacak planlamalara stratejik bir bakışla yaklaşılması gereklidir.

Sonuç olarak, Stratejik planlama sürecinde bir kuruluşun iç ve dış çevresi analiz edilmekte, fırsatlar ve tehditler ortaya konularak yapılacak uygulamalar ona göre planlanmaktadır. İklim değişikliği planlamasına stratejik bir yaklaşım geliştirilen bu çalışmada, bir kuruluşun iç ve dış çevresi veya fırsat ve tehditleri yerine bütün insanlığı ilgilendiren Küresel İklim Değişikliği adına literatüre katkı sağlanmak istenmiştir. İnsanlık olarak bizlerin elinde kaybolup giden ve herkes için gerekli olan “iklim”i yine kendi ellerimizle stratejik bir bakış açısıyla değiştirmek mümkündür. İnsan için bir işi, uğraşı yapmanın en önemli yolu onun hakkında bir fikirler yola çıkmaktır. Strateji her şeyden önce çok büyük bir fikirdir. İklim değişikliği stratejik planlaması ise hem literatür hem de insanlık adına önemli bir adım olacağı düşünülmektedir.

2. STRATEJİK PLANLAMA KAVRAMI VE KAPSAMI

Strateji kavramı, kelime anlamı olarak yöneltme, sevk, gönderme, gütmeye, götürme gibi anlamlara gelen bir kavramdır. Strateji kelimesinin Strategos'un bilgi ve sanatına atfen kullanıldığı düşünülmektedir. Strateji kelimesinin; yol, düz çizgi, nehir yatağı gibi anlamları taşıyan “stratum” kelimesinden geldiği ifade edilmektedir. Görüldüğü üzere kelimenin ve anlamının kökenlerine bakıldığında farklı görüşler bulunmaktadır (Dinçer, 2003: 16).

Türk Dil Kurumu Sözlüğüne (2022) göre strateji kelimesinin anlamı; bir milletin veya milletler topluluğunun savaşta veya barışta benimsenen politikalara destek vermek için ekonomik, politik, psikolojik ve askeri güçleri birlikte kullanma bilimi ve sanatı olarak ifade edilmektedir.

Buradan anlaşılmaktadır ki strateji kelimesi askeri kökenli bir kavramdır. Tarihsel süreçte askeri alanda kullanılan bu kavram; geçmişten günümüze birçok disiplinde kullanılmaya başlanmıştır.

III. BÖLÜM / RİSK YÖNETİM SÜRECİNDE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ PLANLAMASINA STRATEJİK BİR YAKLAŞIM

Kelimenin kökeni itibariyle askeri kuruluşlarda operasyonların tasarımı için ifade edilen strateji kavramı, günümüzde disiplinler arası bir kavram haline gelmiştir. Bir kuruluşun kendi kapasitesi, dış çevresiyle ilgili analiz yeteneği ve gelecekteki öngörülere dayanılarak hedeflerinin belirlenmesi, belirlenen bu durumların başarıya ulaşması için küçük planların tasarlanması, yöntemlerin belirlenmesi, insan ve insanın dışındaki tüm araçları kullanarak bu sürecin yürütülmesi stratejiyi oluşturmaktadır (Eryiğit, 2013: 152).

Strateji genel olarak kişilerin ve kuruluşların amaçlarına ulaşması anlamını taşımaktadır. Bir plan özelliği taşıyan strateji; amaçlara ulaşmak için planlanan eylemleri ifade etmektedir. Uzun süreli amaçların belirlenerek belirli hedeflerin saptanması için kaynakların dağıtımı stratejidir. Ayrıca amaçlara ulaşmak için politika ve planların oluşturulması stratejiyi belirlemektedir. İşin ne olduğu, hedeflerin, kararların ve amaçların çerçevesi stratejidir (Grant & Jordan, 2014: 16).

Bir çerçeve niteliği taşıyan strateji kavramı, özellikle yönetim yazınında zaman içerisinde aktif bir şekilde kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Yönetim alanında özellikle işletme ve kamu yönetiminde belirlenen amaca ulaşmak için takip edilen yollar şeklinde ifade edilen strateji kavramı; bir kuruluşun kapasitesine göre dış çevresi hakkında gerçek tahminlerde bulunmak, hedefleri ve öncelikleri tespit etmek için uygulamalar yapmayı içermektedir (Çevik ve Göksu, 2000: 83). Öte yandan kuruluşların hem iç hem de dış çevresindeki fırsat ve tehditleri değerlendirmesi, güçlü ve zayıf yönlerini belirlemesi, kuruluşa rekabet üstünlüğü kazandırması, kendisini konumlandırırken karar alma ve alınan kararların uygulanması stratejiyi oluşturmaktadır. Diğer kuruluşlardan fark ortaya koymak stratejidir (Akgemci ve Güleş, 2009: 3). Strateji, belirli kavramlar çerçevesinde oluşan bir amaç bütünüdür. Şekil 1'de stratejinin temel kapsama alanı gösterilmiştir.

Şekil 1. Strateji Kavramına Genel Bir Bakış

Kaynak: Akgemci ve Güleş (2009)'ten yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 1'de de görüldüğü üzere strateji, birçok unsurun meydana getirdiği bir kavramdır. Strateji, genel olarak sadece elde var olan kaynakların etkili ve verimli olarak kullanılması değil aynı zamanda çevrede yaşananların analizi, krizlerden ve risklerden en az zararla çıkmanın yoludur. Strateji, rekabet üstünlüğü sağlama veya herkesten farklı olmanın ötesinde bir fikri ifade etmektedir. Bireyin olaylara bakış açısıyla ortaya koyduğu bu fikir gerek işletmeleri, gerekse durumları mevcut konumundan daha üst seviyelere taşımada önemli bir zihin aracıdır.

Strateji çeşitli unsurlardan ve süreçlerden oluşan bir yapıyı ifade ederken stratejik planlama ise bunun bir adım ötesine geçmektedir. Planlama olarak ifade edilen kavramın, hedeflere yönelik, geçmişte yaşanan gözlemlere ve deneyimlere dayanan bir süreç olarak olduğu bilinmektedir (Pritchett, 1945: 387). Bu bağlamda stratejik planlama ise bir kuruluşun gelecekte kendini nerede ve nasıl görmek istediğine odaklanan bir yaklaşımdır.

Kuruluşların insana benzeyen varlıklar olduğu göz önünde bulundurulduğunda kuruluşların zihninde canlanan gelecek olgusu, hayal kurma girişimi ve bunlara ulaşmak için işlemleri, uygulamaları geliştirerek yön verme stratejik planlamayı oluşturmaktadır (Goodstein vd., 1994: 243).

Kuruluşlar özelinden stratejik planlama; kuruluşların misyonları ve temel ilkelerinden yola çıkılarak vizyon oluşturulması, oluşturulan vizyona uygun amaçlar ve hedeflerin belirlenmesi, ölçülebilir ve yönetilebilir göstergelerin geliştirilerek uygulamaların ve başarıların değerlendirilmesi sürecidir.

III. BÖLÜM / RİSK YÖNETİM SÜRECİNDE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ PLANLAMASINA STRATEJİK BİR YAKLAŞIM

Stratejik planlama katılımcı ve esnek bir planlama yaklaşımıdır (Yıldırım, 2011: 61).

Tarihsel süreçte stratejik planlamaya bakıldığında gelişiminin strateji kavramıyla birlikte askeri alanlarda olduğu görülmektedir. 1960'lı yıllarda özel sektör kuruluşlarının rekabet üstünlüğü sağlama ve kendi alanlarında gelişimlerini ön plana çıkarmak için kullanılmaya başlandığı söylenebilir. 1970'lere gelindiğinde ise bu durumların yanı sıra şehirlerdeki yerleşim sistemlerindeki sorunlara çözüm olarak düşünülen ve klasik planlama anlayışının ötesine geçmesi öngörülen stratejik planlama, Avrupa ve Amerika'da kullanılmıştır. Küreselleşme ve teknolojideki gelişmeler, rekabetin de gelişmesini sağladığı için iktisadi, kültürel, sosyal, mekânsal alanlarda stratejik planlama bir ihtiyaç haline gelmiştir (Özalp, 2006).

Stratejik planlama, stratejik yönetimin bir aracı olarak görülen bir kavramdır. Stratejik yönetim, kuruluşlar açısından uzun dönemde var olabilmek, yaşamını sürdürebilmek, sürdürülebilir rekabet üstünlüğü sağlanması, kâr üzerinde getiri sağlama, mevcut kaynakların etkili ve verimli olarak kullanılmasıdır (Ülgen ve Mirze, 2018: 7). Günümüzde gelinen noktada stratejik yönetim uygulamalarının en çok tercih edilen analiz araçlarından birisi olan stratejik planlama, belirsizliğin belirleyicisi olan bir kavramdır. Alan yazın incelendiğinde planlama süreçlerinin ve öngörülerin nasıl oluşturulması gerektiğine ilişkin analizler yapılmakta ve sürekli görüşler geliştirilmektedir. Tarihsel süreçte hakkında kısıtlı bilgiler sunan stratejik planlama, özellikle 1990'larda kuruluşların değişen ve gelişen çevre koşullarına adapte oluşlarıyla ilgili stratejik planlama eylemlerinden pek bahsetmemektedir (Rössler & Schneider, 2010: 9).

Tarihsel süreçte Türkiye'ye bakıldığında strateji kavramı ve kapsamı açısından gerek özel sektör gerekse kamu sektörü, dünyadaki gelişmeler neticesinde stratejik düşünce, stratejik yönetim ve stratejik planlama yaklaşımlarına eğilim göstermiştir. Stratejik bir bilinç ile hareket edilerek kuruluşların orta ve uzun vadeli planlamaları yapılmıştır. Bu planlar yapılırken kalite, memnuniyet, hesap verebilirlik, performans, işbirliği ve koordinasyon konularında en etkili aracın stratejik planlama olduğu anlaşılmıştır (Çomaklı vd., 2007: 182).

Stratejik planlama kamu ve özel kuruluşlar için önemli bir unsurdur. Bir kuruluşun mevcut durumundaki değerlendirmelerine ilişkin gelecekteki yönünün tayin eden bir yöntemdir. Stratejik planlama, en uygulanabilir sonuçları ve durumları ortaya çıkarabilecek, eylemleri ve müdahaleleri öncelik sırasına koyabilecek, karar alma süreçlerinde belirsizlikleri yok eden geleceğe dönük bir planlamadır (Maishanu, 2009: 153).

Stratejik planlamanın uygulama noktasına bakıldığında hem kâr amacı güden hem de kâr amacı gütmeyen kuruluşlar için farklı şekillerde ortaya çıktığı görülmektedir. Stratejik planlamanın geleceğe dönük olarak yapılması, hedeflerin belirlenmesi ve buna ilişkin uygulamalar yapılması her alanda

kullanabilmesine olanak tanımaktadır. İlgili literatür, bu konuda çalışan uzmanların iki alanda tartışma konusu yarattığını ifade etmektedir. Bazı araştırmacılar özellikle kamuda meydana gelen siyasi liderliklerin etkisi ve piyasalarda kuruluşlar arasında rekabet gibi durumları göz önünde bulundurarak kamu ve özel sektör kuruluşlarındaki stratejik planlama uygulamalarını birbirinden ayırmıştır (Christensen vd., 2007).

2.1. Stratejik Planlamanın Özellikleri

Stratejik planlama, bir kuruluşun gelecekteki yerini tayin eden bir yaklaşımdır. Stratejik planlamayı oluşturan, yapısını ve temelini karakterize eden bazı özellikler bulunmaktadır. Öncelikle stratejik planlama bir süreçtir. Sadece sezgilere dayalı durumların ortaya konulması stratejik planlama değildir. Stratejik planlama süreci bir bütünü ifade etmektedir. Stratejik planlamanın en önemli görevleri üst yönetimler tarafından ortaya konulmaktadır. Stratejik planlama sürecinde en önemli unsur gelecekteki başarı potansiyelini belirlemektir (Grünig & Kühn, 2015: 9).

Ülkemizde stratejik planlama konusunda önemli bir kuruluş olan Devlet Planlama Teşkilatı, stratejik planlamanın önemli özelliklerini ortaya koymuştur. Hem kamu sektörü hem de özel sektör kuruluşları için çatı bir kavram niteliği taşıyan stratejik planlamada uzun dönemli ve geleceğe yönelik bir bakış açısına sahip olmak en temel niteliklerdendir. Ayrıca kaynakların etkili ve verimli bir şekilde kullanılması da stratejik planlamanın vazgeçilmez bir özelliğidir. Stratejik planlamanın başarıya ulaşabilmesi için aşağıdaki özelliklere sahip olması gerekmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2006: 7):

1. Stratejik planlama, ulaşılmak istenilen sonuçların planlamasını ifade eder.
2. Değişim stratejik planlamanın özünü oluşturmaktadır. Bu nedenle stratejik planlama bir değişim planlamasıdır. Kuruluşun hedeflerine ilişkin değişim stratejik planlama ile gerçekleşmektedir.
3. Stratejik planlama dinamik bir yapıya sahiptir. Değişimler için geleceği şekillendirme ve yönlendirme stratejik planlama sayesinde olmaktadır.
4. Stratejik planlama, gerçekleştirilebilir planları ortaya koymayı hedeflemektedir. Gerçekleştirilebilir olduğu için ulaşılabilir bir gelecek için yol göstermektedir.
5. Stratejik planlama bir kalite yönetim aracıdır. Kuruluşun var oluş nedeni, kendisini tanıması, hangi amaçlar için neler yaptığı, bunlara ilişkin kararları alarak faaliyetlerini düzenlemesi ve değerlendirmesi stratejik planlamanın bir özelliğidir.
6. Stratejik planlama yönetim ve yönetimi içerisinde barındırmaktadır. Yapılan faaliyetlerin değerlendirilmesi, sonuçların izlenerek

denetlenmesi gibi imkânlar sağlar. Dolayısıyla stratejik planlama hesap verebilme sorumluluğunun taşıyıcısıdır.

7. Stratejik planlama, katılımcı bir yaklaşımı esas almaktadır. Bunun sonucunda kuruluşlardaki bireylerin bu sürece katılımı en önemli özelliklerden birisidir. Bütün kademelerdeki çalışanların çabaları ve katkıları ile stratejik planlama süreci sağlıklı işlemektedir.
8. Stratejik planlama günü kurtarmaktan ziyade geleceğe dönük uzun dönemli başarıyı esas alan bir yaklaşımdır.
9. Stratejik planlama esnek bir yapıya sahip bir yöntemdir. Kuruluşun kendisinde ve çevresinde meydana gelen değişimler ve ihtiyaçlara rahatlıkla adapte olunabilmektedir.
10. Stratejik planlama, sadece ekonomik anlamda bütçe odaklı değildir. Finansal konular stratejik planlamanın bir özelliğidir. Stratejik planlama her unsurda olduğu gibi bütçe konularını yönlendirme özelliğine sahiptir.

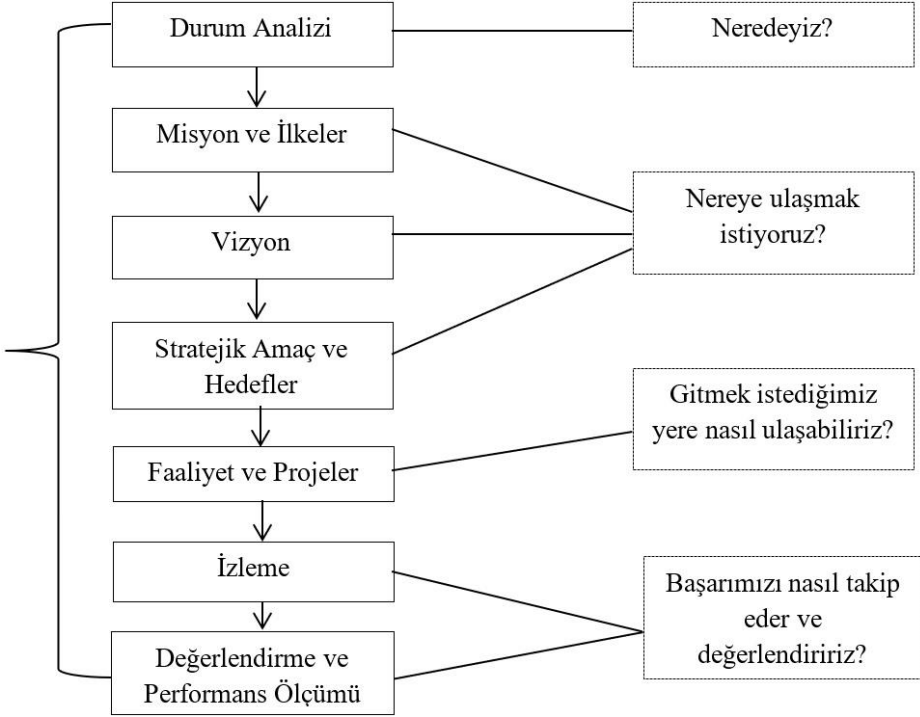
Stratejik planlamanın hangi özelliklere sahip olması gerektiği hakkında Devlet Planlama Teşkilatı'nın hazırladığı kılavuzda bazı özellikler belirtilmiştir. Alan yazın incelendiğinde stratejik planlamanın sadece belirli özelliklere bağlı kalınarak uygulanmaması gerektiği konusunda görüşler bulunmaktadır.

Bunun yanı sıra en yaygın özelliklerin olduğu dile getirilmiştir. Sayılan özelliklerin yanı sıra stratejik planlamada çevre analizlerinin yapılması, paydaşların istek ve beklentilerinin dikkate alınması, kuruluşlar ve kişiler arasında iyi bir iletişim ağının belirlenmesi, planlama sürecinde akademik anlamda desteklerin alınması, istatistiki analizlerle planlamanın yapılmasının önem arz ettiği ifade edilmiştir (Kahraman, 2009: 28).

2.2. Stratejik Planlama Süreci

Stratejik planlama, birbiriyle etkileşim içerisinde olan birbirini takip eden ve belirli süreçler oluşan bir yapıdır. Bundan ötürü stratejik planlamanın belirli bir süreci bulunmaktadır. Stratejik planlamaya başlamadan önce hazırlıkların yapılması, mevcut durumun ortaya konularak hedeflerin belirlenmesi, alternatif stratejilerin oluşturulması gibi durumlar stratejik planlamanın başarıya ulaşmasında önem taşımaktadır. Şekil 2'de stratejik planlama sürecinin genel çerçevesi çizilmiştir.

Şekil 2. Stratejik Planlama Süreci

Kaynak: (Demir ve Yılmaz, 2010: 74)

Şekil 2’de görüldüğü üzere stratejik planlama süreci hazırlık aşamasıyla başlamaktadır. Stratejik planlama sürecinde kuruluşların nerede olduğu, nereye ve nasıl ulaşacağı, bunların sonucunda ulaşıp ulaşmadığı sorularına cevap aranmaktadır. Literatürde yaygın bir şekilde stratejik planlama süreci; durum analizi (GZFT), misyon belirleme, vizyon belirleme, temel değerler, stratejik amaçlar ve hedeflerin oluşturulması, faaliyetler ve projeler, izleme ile değerlendirme ve performans aşamalarından oluşmaktadır.

Stratejik planlama sürecine yönelik yaklaşımlar açısından sürece ve içeriğe veya ikisine birden vurgu yapmaları bakımından farklılık göstermektedir. Yaklaşımlardan bağımsız olarak, uygulamalar açısından uygun bir şekilde stratejik olmanın yolu bağlamı hesaba katma ile olmaktadır. Bu durum koşullu olması ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Örnek verilecek olursa stratejilerin kurumsal düzeyde ya da kuruluşun alt birimleri düzeyinde uygulanıp uygulanmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Stratejik planlamanın kuruluşlara, işbirliğine, bir topluluk veya bir yere bağlı olarak değişmesi muhtemeldir (Gözlükaya, 2020: 18).

Stratejik planlama süreci, stratejik düşünceden tamamen farklı bir uygulamadır. Çünkü stratejik düşünce bir analizdir, stratejik planlama ise bir sentezdir (Mintzberg, 1994). Stratejik planlama sürecinden en temel beklenti,

sürecin her adımının kuruluşun ve uygulamaların gereksinimlerine cevap verebilmesidir. (Shirley, 1987). Stratejik planlama sürecinin Şekil 2’de belirtildiği gibi tam bir çerçeve içerisine almak bazen doğru bir yaklaşım olmayabilir. Fakat ölçülemeyen şeylerin yönetilmediği gerekçesi bu durumu zorunlu kılmaktadır. Bu durumu destekler nitelikte Adler & Lane (1988), stratejik planlama sürecinin nerede olursa olsun planlamanın yönetilme gücüne bağlı olduğunu ifade etmektedirler. Stratejik planlama süreci kendine özgü bir doğası olan ve değişimlerin sadece kurumsal kaynaklardan değil farklı şekillerde ortaya çıktığı bir süreçtir.

Stratejik planlama sürecinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi ve gelişmesi için bazı unsurların yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu unsurlardan birisi de stratejik planlama sürecine dâhil edilecek paydaşların belirlenmesidir. Bu paydaşlardan ilki yönetim kuruludur. Yönetim kurulunun görevi; iletişimi yönetme ve denetimdir. Bir diğeri ise kuruluşun çalışanlarıdır. Bireysel anlamdan kuruluşa emek veren çalışanların planlama sürecinde olması kuruluşun yararına bir uygulamadır. Stratejik planlama sürecinde “Hedef grubumuzun ve üyelerimizin gereksinimlerine ne ölçüde yanıt verebiliyoruz?” sorusunun cevabı için hedef grup üyelerinin sürece dâhil edilmesi gerekmektedir.

Son olarak kuruluşun dış çevredeki paydaşları, kuruluşun dış çevresinden bağımsız hareket edemeyeceği varsayımıyla sürece dâhil edilmelidir (Tüzün, 2008: 16).

2.3. Stratejik Planlamanın Uygulama Alanları

Stratejik planlama tarihsel açıdan bakıldığında ilk olarak askeri alanlarda kullanılan ve bu alanda gelişen bir kavramdır. Zaman içerisinde farklı disiplinlere yerleşen ve bir kilometre taşı haline gelen stratejik planlama, kuruluşlar için rekabet avantajı sağlama, kendi alanı içerisinde üstünlük sağlama, gelecekte daha iyi bir yerde olma gibi avantajlar sağlama gibi yararlar sağlamaktadır. Bunların yanı sıra 1970’lerde şehirlerde yerleşme sistemindeki sorunların klasik planlama uygulamalarıyla çözülememesi gibi nedenlerle Avrupa ve Amerika’da uygulandığı görülmüştür. Kısaca günümüzdeki rekabet, teknolojik gelişmeler, dünya çapındaki değişim ve dönüşümler stratejik planlamanın sosyal, kültürel, iktisadi ve mekânsal alanlarda kullanımına olanak tanımıştır (Özalp, 2006).

Stratejik planlama, kurum ve kuruluşlara değişen bir ortamda ne yapmalarına gerektiğine ilişkin bilgiler sunan, eğilimlerini belirlemeye yarayan bir yönetim sistemidir. Kuruluşların büyümeleri, sürekliliklerini sağlamaları ve güçlü olmalarının stratejik planlama ile sağlanabileceği ifade edilmektedir. Stratejik planlama, kuruluştan hizmet alanlar için memnuniyetlerini artıran bir yaklaşımdır. Kuruluş başarıya ulaştığını hissettiğinde bunu hizmet alanlardan görmesi muhtemeldir (Özgür, 2004: 234).

Stratejik planlamanın kullanım alanlarında birisi de mekânsal stratejik planlamadır. Mekânsal stratejik planlama, genel olarak büyük şehirlerde ortaya çıkan yeni bir durum ve sorunlar karşısında geleneksel planlama yaklaşımlarının sorunları çözmeye yetersiz kalması sebebiyle çözüm üretmek amacıyla esnek bir yaklaşıma ihtiyaç duyulması neticesinde gelişmiştir. Mekânsal stratejik planlama, uzun dönemli vizyon, hedef ve farklı bir bakış açısı ortaya koyma, farklı seviyelerde stratejiler meydana getirme, karar alabilecek platformlar tasarlama, mekânsal değişimi etkileyecek ve yönetecek karar çerçeveleri geliştirme, kültürel, sosyal, ekonomik ve kurumsal gelişimi bir arada ele alma özelliklerine sahiptir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2020).

Bir diğer yandan strateji ve stratejik planlamanın uygulama alanı küresel iklim değişikliği konusudur. İklim değişikliği, karşılaştırılabilir bir zaman diliminde doğal iklim değişikliğinden farklı olarak doğrudan veya dolaylı bir şekilde küresel atmosferin çalışma prensiplerinin insanların etkileri sonucunda bozulması, iklimde oluşan değişiklikler (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, 2004). Küresel İklim Değişikliği sorunu, ortaya çıktığı andan itibaren dünya üzerinde yıkıcı etkileri olan bir olaydır. Günümüzde en büyük çevresel sorun olarak ifade edilen Küresel İklim Değişikliği, bir sorun olmanın yanında canlı yaşamını da tehdit eden en önemli faktörlerden birisidir. Bu çerçevede düşünüldüğünde iklim değişikliğinin stratejik bir şekilde planlanması ve uygulanabilir unsurların oluşturulması, iktisadi, sosyal, kültürel olayların öncesinde gelmektedir (Tütüncü, 2008: 6).

İklim değişikliği stratejik planlamasına Türkiye konjonktüründen bakıldığında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2020) tarafından yayımlanan İklim Değişikliği İletişimi Ulusal Stratejisi ve Eylem Planı, Türkiye’de iklim değişikliği ile mücadele noktasında oluşturulan ve iletişim alanında geliştirilen ilk çalışmadır. Çalışmada amaç iklim değişikliği stratejik planlamasını ülke genelinde anlaşılabilir bir hale getirmek, bu konuda toplum farkındalığının oluşturulması ve bilinç meydana getirmektir. Stratejik planlama, kuruluşlarda uygulanan şekliyle bireyler arasında bir iletişim gerektirdiği için iklim değişikliği anlamında bir stratejik planlamanın yapılmasının iyi bir iletişim sayesinde olacağı öngörülmektedir.

Bunun yanı sıra yine Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2012) tarafından hazırlanan Türkiye’nin İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı, 2011-2023 tarihlerini kapsayan bir planlamadır. İklim değişikliğinin neler olduğu, Türkiye’de iklim değişikliğine yönelik stratejilerin nasıl geliştirileceği, sektörel konularda nasıl uygulamaların yapılabileceği detaylı bir şekilde verilmektedir. Hem ulusal hem de uluslararası anlamda stratejik planlamanın iklim değişikliği konusunda yapılması, öncelikle insanların ve insanlar tarafından hayata geçirilen uygulamaların sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır.

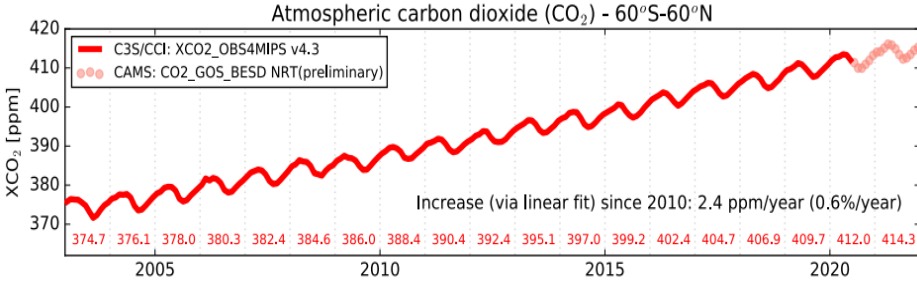
3. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ STRATEJİSİ

Önceki bölümlerde strateji ve stratejik planlama kavramlarıyla ilgili detaylı şekilde bilgi verilmiştir. Sürece kalite katan adımlardan birisi olan stratejik planlamanın iklim değişikliğine karşı verilen mücadelede fayda sağlaması beklenen bir durumdur. Türkiye'nin de hazırlamış olduğu iklim değişikliği stratejisinde belli noktaların öne çıktığı görülmektedir. İklim değişikliği stratejisiyle ilgili ülkemizde yapılan çalışmada vizyon, hedefler, uyum, izleme değerlendirme gibi ölçütler kullanılmıştır (ÇSGB, 2020). Çalışmamızda bu ölçütler bahsi geçen başlıklar altında genel olarak incelenecektir.

İlk adım olarak iklim değişikliğinin gelmiş olduğu nokta itibariyle önemine dikkat çekilen, strateji sürecinin de bir parçası olan, durum analizinin yapıldığı adım olan 'İklim Değişikliğinde Neredeyiz?' başlığı incelenecektir. Bu konuyla ilgili vizyonun, stratejik amaç ve hedef başlıkları ise ortak olarak 'İklim Değişikliğinde Nereye Ulaşmak İstiyoruz?' cümlesi altında açıklanacaktır. İklim değişikliğinin etkileriyle mücadele edebilmek ve uyum sağlayabilmek için yapılması gereken faaliyetler ise 'İklim Değişikliğinde Hedeflenen Noktaya Nasıl Ulaşıyoruz?' başlığı altında incelenecektir. Son olarak ise yapılan faaliyetlerden elde edilecek sonuçların takip edilmesinin nasıl olacağıyla ilgili çıkarımlar 'İklim Değişikliğiyle Mücadelenin Sonuçlarını Nasıl Takip Ederiz? Cümlesi altında incelenerek sonuca bağlanacaktır. Bu şekilde iklim değişikliğiyle uyum adımlarını, stratejik planlama süreci içine entegre ederek literatüre katkı sağlayacak çıkarımlarda bulunulacaktır.

3.1. İklim Değişikliğinde Neredeyiz?

Son yıllarda artan yüzey sıcaklıklarının, yaşanan iklime bağlı afetler ve dünyanın farklı yerlerinde ortaya çıkan alışılmamış dışındaki doğa olayları ters giden durumlar olduğunu göstermektedir (Akay, 2019; CarbonBrief, 2022). Yaşanan bu olayların dünyanın normal süreçleri olmadığı yapılan araştırmalarla desteklenmektedir. Özellikle sanayi devriminden sonraki süreçte insanların doğaya saldıkları atıkların bu duruma neden olduğu araştırma sonuçları arasında yer almaktadır. Bu atıklar arasında en dikkat çeken ise karbondioksittir. Atmosferdeki yüzdesinin artmasına bağlı olarak dünyaya gelen güneş ışınlarının tutularak yüzey sıcaklıklarının normalin dışına çıkmasına neden olmaktadır. Sera gazı olarak adlandırdığımız metan, su buharı ve karbondioksit gibi gazlar zaten atmosferde bulunmaktadır. Buldukları konsantrasyonlar sayesinde yeryüzü daha yaşanabilir sıcaklık formlarında olmuştur. Fakat antropojenik etkenlerin devreye girmesiyle yüzdelerindeki artış bu kez durumu yaşanabilir formların ötesine taşımaya başlamıştır. Bu yüzden geline noktada özellikle artan karbondioksit seviyesi sera etkisini çok ciddi anlamda arttırmaktadır (Appenzeller & Dimick, 2004; Henning, 2005). Aşağıda Şekil 3 üzerinde yıllara göre artan karbondioksit miktarının durumu verilmiştir.

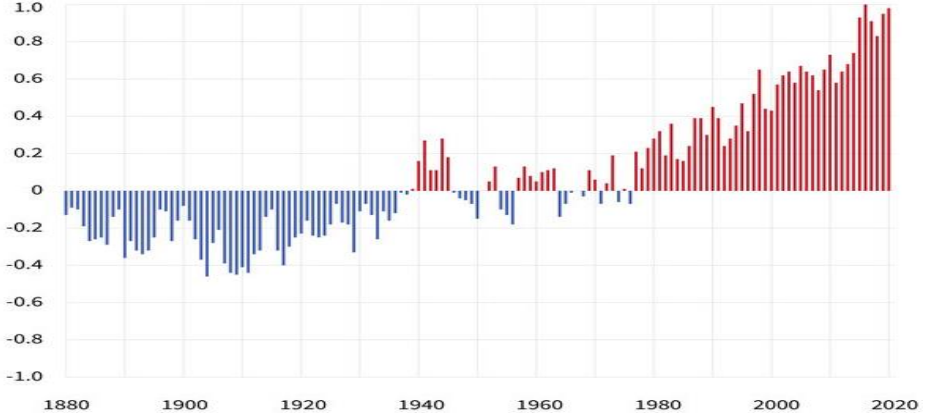
Şekil 3. Atmosferdeki Karbondioksit Miktarının Son Durumu

Kaynak: (Copernicus İklim Değişikliği Servisi, 2022)

Copernicus İklim Değişikliği Servisi (C3S), verilerine göre 2021 yılında karbondioksitin küresel ortalama atmosferde konsantrasyonu 414 ppm'e ulaşmıştır. Yapılan ön analize göre 2021 yılında karbondioksit konsantrasyonu önceki yıla göre 2.3 ppm (%0,6) artış göstermiştir. Ayrıca bunlar, uydu tarafından şimdiye kadar ölçülen en yüksek küresel yıllık ortalama konsantrasyonlardır ve ek veri kaynaklarına dayalı olarak, yüz binlerce ila milyonlarca yıl arasındaki en yüksek değerlerdir. Artış diğer metan ve su buharı gibi diğer sera gazlarının da 2021 yılında devam etmiştir. Gelişen noktada iklim değişikliğinin en önemli nedenlerinden birisi olan sera gazı miktarındaki durdurulamayan artış net bir şekilde gözükmemektedir (CS3, 2022). Özellikle C3S verilerinde de belirtildiği üzere yüzbinlerce yıldır görülmeyen bu artışın sanayi devrimiyle beraber rekor seviyelere ulaşması, iklim değişikliğinde bulunduğumuz noktaya gelmemizde insan etkisinin olduğunu açıkça göstermektedir.

Artan bu konsantrasyon miktarlarının tıpkı bir domino etkisi gibi farklı parametreleri etkilediği görülen diğer sonuçlar arasındadır. Bu sonuçların ilk başında artan yüzey sıcaklıkları gelmektedir. Dünyanın ortalama ısısında meydana gelen değişim artık çok net bir şekilde fark edilmektedir. Özellikle artan sera gazı yüzdelerinden dolayı dünyaya gelen güneş enerjisinin gereğinden fazlasının tutulması, ozon tabakasının incelmelerinden dolayı gelen güneş ışınlarının miktarının artması ve aynı zamanda bir sera gazı olan ozonun alt tabakalarda yoğunlaşması gibi etkenlerden dolayı yüzey sıcaklıklarında artış meydana gelmiştir (CS3, 2022; NOAA, 2022; Liu vd., 2022). Yaşanan bu artış tıpkı sera gazlarında olduğu gibi sanayi devriminden sonra belirgin hale gelmiştir. Aşağıdaki şekil üzerinde yıllara göre dünyanın ortalama sıcaklığındaki değişim verilmiştir.

Şekil 4. Yıllara Göre Dünyanın Ortalama Sıcaklık Değişim Grafiği

Kaynak: (Ulusal Okyanus ve Atmosfer Dairesi, 2022)

Ulusal Okyanus ve Atmosfer Dairesi (NOAA) verilerine göre, 1880 yılından beri dünyanın ortalama sıcaklığının sürekli artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Son yıllarda sürekli sıcaklık rekorları yenilenmekte ve bu değişim her geçen yıl devam etmektedir. Artan sıcaklıkların sanayi öncesi döneme göre durumu ise 1 °C aşmış durumdadır (IPCC, 2016).

İklim değişikliğinde dünyanın nerede olduğu önemli iki parametre üzerinden grafiklerle gösterilmiştir. Ancak sıcaklık ve sera gazı dışında da yaşanan değişimler vardır. Karbon miktarının artmasına bağlı olarak okyanusların giderek asitlenmesi ve burada yaşayan ekosistemin zarar görmesi, Antartika ve Arktik bölgelerindeki buzulların önemli bir kısmının erimesi ve buna bağlı olarak ortalama su seviyesinin giderek artmasıdır. Buzullardaki erime sadece kutup bölgelerinde değil aynı zamanda dağ buzullarında da ciddi şekilde kayba neden olmuştur. İklim değişikliğinin etkilerinden dolayı normalin dışında olaylar ve afetler yaşanmaya başlamıştır. Özellikle son yıllarda dünyanın farklı bölgelerinde değişen tür ve sıklıkta afetler ve aşırı olaylar meydana gelmiştir. Avrupa’da yaşanan sıcak hava dalgaları, Amerika kıtasında ve Avustralya kıtasında yaşanan orman yangınları, Asya kıtasındaki aşırı yağıştan dolayı oluşan seller ve Afrika kıtasında giderek artan kuraklık iklim değişikliğine bağlı yaşanan olayların birer göstergesidir (MGM, 2018; WWF, 2022; Short and Neckless, 1999; Hardy, 2003; Bouwer, 2011).

Genel olarak bakıldığında iklim değişikliğinde bulunduğumuz noktanın tehlikeli bir boyuta geldiği açıkça görülmektedir. Bu yüzden iyi planlanmış bir risk yönetimiyle kriz evresinde girmeden iklim değişikliğine uyum sağlanabilir. Yapılacak uyum çalışmaları ise önceden belirlenen stratejik adımlarla daha doğru ilerleyecektir.

3.2. İklim Değişikliğinde Nereye Ulaşmak İstiyoruz?

Güvenlik açığı olduğu durumlarda toplumsal düzen tehdit altına girer. Son yıllarda iklim değişikliğine bağlı gelişen olayların geldiği noktaya bakıldığı zaman toplumsal güveni tehdit eden bir sorun haline gelmeye başladığı görülmektedir. Ortaya çıkan güvenlik açığını kontrol etmek için ise bir takım hedefler ve bunlara ulaşmak için stratejik adımlar belirlenmelidir (Barnett, 2003). Hedefler belirlenirken mevcut durumdan kurtularak varılmak istenen ve toplumsal düzeni sağlayacak çözümler net bir şekilde ortaya koyulmalıdır. İklim değişikliğinin bir kriz haline ulaşmadan önceki sürecinde ulaşılmak istenen nokta planlarda ve yönetim süreçlerinde ortaya koyulmalıdır (ÇSGB, 2021). İklim değişikliğinden kaynaklanan etkilerle mücadele ederek ulaşılmak istenen nokta ise şu şekildedir:

- İklim değişikliğinin olumsuz etkileri sonucunda oluşacak maruziyeti en az seviyeye indirmek,
- Savunmasız grupların iklim etkileri karşısındaki zarar görebilirliğini minimize edebilmek,
- Sera gazı salınımında 'Sıfır Emisyon' hedefine ulaşmak için etkili önleme tedbirlerinin geliştirilmesi,
- Fosil yakıt kullanımını mümkün olan en az seviyede tutabilmek,
- Alternatif enerji kaynaklarının çeşitliliğinin artırılması ve bunların hayatımızda kalıcı yer edinmesini sağlayabilmek,
- Karbon ayakizi seviyesinin en az seviyede tutulmasını sağlamak,
- Hem toplumsal hem de bireysel anlamda enerji verimliliğini sağlayabilmek,
- Toplumun iklim değişikliği farkındalığını kazanmasını sağlamak,
- Atık oranlarını minimize etmek, doğaya zarar vermeden bertarafını ve geri dönüşümünü sağlayabilmek,
- Yüzey sıcaklıklarındaki artışın 1.5 °C seviyesine gelmesini önlemek,
- Buzullardaki erime hızının azalmasını sağlayarak sabit bir seviyede kalmasını sağlamak,
- Küresel ortalama su seviyesindeki artışın önüne geçebilmek,
- Son yıllarda iklim değişikliğine bağlı gelişen afet ve aşırı olayların sıklığının azalmasını sağlamaktır.
- İklimle ilgili çalışma yapan kurumların projeksiyon sonuçlarına göre yapmış oldukları gelecek tahminlerinin gerçekleşmemesi
- İklim değişikliğinin etkilerinden tarım, hayvancılık, ekonomi vb. sektörlerin olumsuz yönde etkilenmemesi,

- Gelecek nesillere bozulmamış bir doğa ve mevcut döngüsünden devam eden bir ekosistem bırakabilmek (European Commission, 2015; Mazlum, 2019; UNFCC, 2015; IPCC, 2021).

3.3. İklim Değişikliğinde Hedeflenen Noktaya Nasıl Ulaşırız?

Hedeflere ulaşmak için yapılan planlamaların aynı zamanda onlara ulaşmak için izlenecek yol ve yöntemleri de içermesi gerekmektedir (DPT, 2006). İklim değişikliğinin etkilerinden kurtularak ulaşılmak istenen noktaya ilgili detaylı bilgi önceki başlık altında belirtilmiştir. Bu adımdan sonra yapılması gereken ise hedeflere ulaşmak için izlenecek adımların neler olması gerektiğidir. Sistematik olarak ilerleyen bu süreç aynı zamanda iklim değişikliğine karşı tedbirleri içeren bir dizi teknik önlem içinde barındırmaktadır; dolayısıyla iklim değişikliğinde hedeflenen noktaya ulaşmak için yapılması gerekenler şu şekildedir:

- Uluslararası, ulusal ve yerel karar vericilerin iklimle ilgili önleme ve mücadele tedbirleri için yasal düzenlemeler yapması ve aynı zamanda anlaşmalarla sürece destek vermesi,
- İklim değişikliğiyle mücadele ederken gerekli olan kaynak ve finansman desteği için bütçe sağlanması, gelişmemiş ülkelerin iklimin etkilerine karşı savunmasızlığını azaltmak için mali yardım planlamalarının yapılması,
- Eğitim kurumlarında, kurslarda veya toplu organizasyonlarla her yaşta insanın iklim değişikliği sorununa ilişkin farkındalık sahibi olması için eğitici faaliyetlerin yürütülmesi
- Günlük hayatta kullandığımız eşyaların doğaya daha az zarar veren hale getirilmesi için içeriğinde kullanılan maddelerin temiz hale getirilmesini sağlayarak karbon ayakizinin azaltılması,
- Karbon salınımının azaltılması için dizel araç kullanımına sınırlandırma getirilmesi ve özellikle son yıllarda önemli gelişmeler sağlanan elektrikli araçların yaygın hale getirilmesi,
- Sanayi tesislerinden çıkan atık ve karbon miktarı için sınırlandırmalar getirilmesi,
- Karbonun yakalanması ve uygun yerlerde depolanmasını sağlayarak atmosfere salınımının önüne geçmek,
- Atıkların oluşturduğu metan gazı salınımı ve doğaya verdiği zararın önlemesi için uygun şekilde bertarafı ve geri dönüşümünün sağlanması,
- Rüzgar enerjisi, güneş enerjisi veya karbon salınımı olmayan temiz enerji kaynaklarına geçiş yapılarak, fosil yakıt kullanımına sınırlandırmalar getirilmesi,

- Sera gazı salınımının belli periyotlarla azaltılması için antlaşmalar içerisinde direktiflere yer verilmesi ve özellikle gelişmiş ülkelerdeki sera gazı konsantrasyon oranlarında sürekliliğin sağlanması,
- Ormanların azalması, bitki ve hayvan türlerinin yok olması, denizlerin ve okyanusların kirlenmesi gibi durumların önüne geçmek için doğayı korumaya yönelik uyum çalışmalarının yapılması,
- İklim değişikliğiyle mücadele için stratejik adımlar geliştirilmelidir. Kısa, orta ve uzun vadeli hedefler belirlenmeli, planlamalar buna göre yapılmalıdır (IPCC, 2021; UNFCCC, 2015; UNDP, 2012; Kadioğlu, 2012; ÇSGB, 2021).

3.4. İklim Değişikliğiyle Mücadelenin Sonuçlarını Nasıl Takip Ederiz?

Dünya üzerinde devam eden canlı yaşamında her değişken birbiri ile denge halindedir. Herhangi bir parametrede meydana gelen olumsuz etki diğer değişkeni de etkilemektedir. Hassas dengeler üzerinde devam yaşam formunda dengenin bozulmaması bu yüzden önem arz eden bir konudur. İklim değişikliği ise neden olduğu etkilerden dolayı küresel çapta dengeyi bozma potansiyeline fazlasıyla sahiptir (Özel ve Kılıç, 2006). Bu yüzden iklim değişikliği önleme politikalarının geliştirilmesi gereken sorunların başında yer almaktadır. İklim değişikliğiyle mücadele ederken izlenen yol ve yöntemlerin doğruluğunun bir süre sonrasında test edilmesi gerekir. Yapılan uyum çalışmaları sonuç veriyor mu? İklim değişikliğinin olumsuz etkileri azalıyor mu? Bu soruların cevabını alabilmek için ise risk yönetiminde uyguladığımız adımları takip etmemiz gerekmektedir. Böylelikle olası tersliklerin önüne geçilebilir veya mücadele adımlarındaki eksiklikler rahatlıkla giderilebilir. Tüm bu nedenlerden dolayı iklime bağlı risklerin azaltılmasında uygulanan planlamalarda ve faaliyetlerde stratejik olmak açısından adımlarımızı takip etmek önemlidir. İklim değişikliğinde hem niteliksel hemde niceliksel anlamda başarımızı test etmemizi sağlayan ölçütler ise şu şekildedir:

- İklim değişikliği araştırmaları yapan kurumların belli periyotlarda yayınladığı raporlarda sera gazı salınımı ve yüzey sıcaklığı ortalamaları analiz sonuçlarının önceki yıllara göre artışına devam etmemesi önemli bir ölçüttür. Ayrıca bahsi geçen raporlarda okyanus sıcaklığındaki artışın sürmemesi, deniz buzu ve dağ buzullarındaki erimenin durması, kutup bölgelerindeki buzul kaybının önüne geçilmesi ve ozon tabakasındaki incelleme gibi diğer parametrelerinde olumlu yönde seyretmesi takip edilmesi gereken ve başarılı olduğumuzu gösteren ölçütlerdendir (WMO, 2022; NOAA, 2022)

III. BÖLÜM / RİSK YÖNETİM SÜRECİNDE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ PLANLAMASINA STRATEJİK BİR YAKLAŞIM

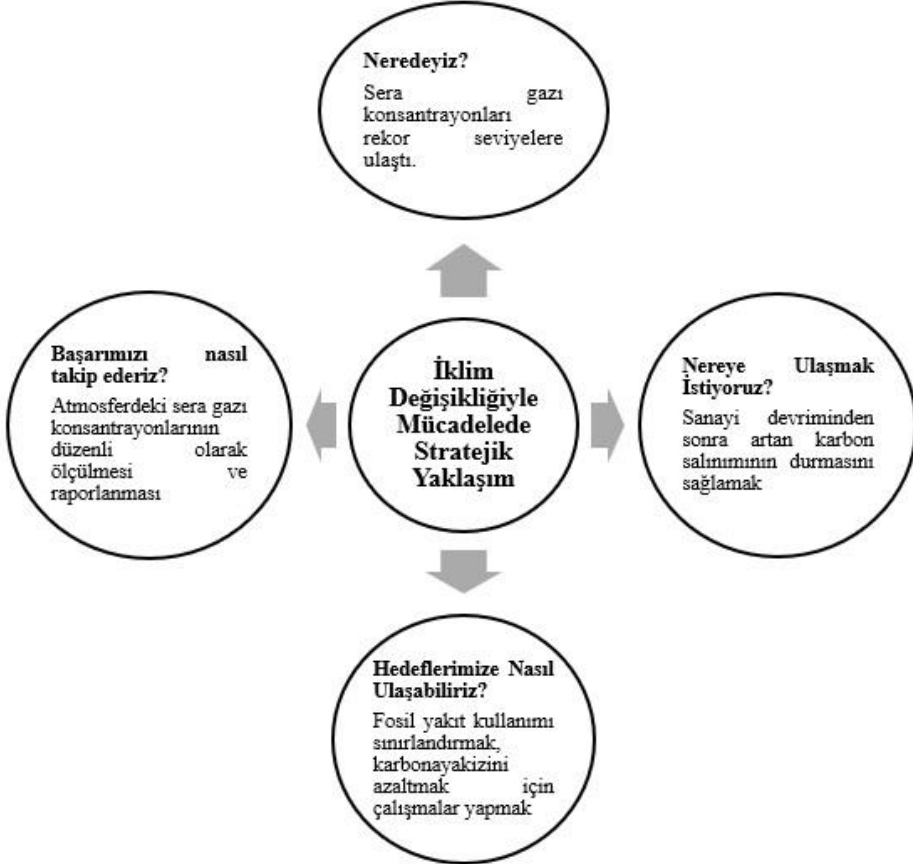
- Dünyanın farklı yerlerinde iklime değışikliğine bağı olarak gelişen hidrolojik ve meteorolojik afetlerin sıklığının ve türünün takip edilmesi (IFRC, 2020)
- Toplumun belli aralılarla iklim değışikliğine karşı bakış açısını belirleyen anket vb. çalışmaların yapılması,
- Fosil yakıt kullanan tüm sektörlerin takibinin yapılması ve alternatif enerjiye geçiş oranlarının incelenmesi,
- İklim değışikliğine bağı yaşanan göç olaylarının oranının belirlenmesi (IOM, 2014a).
- Doğaya bırakılan ve iklim değışikliğini tetikleyici etki yapan atık miktarının ve türünün takip edilmesi,
- Biyolojik çeşitliliğinin zarar görme durumunun incelenmesi
- Tarım, gıda ve hayvancılık gibi sektörlerin iklim değışikliğinin olumsuz etkilerinin azalmasıyla verimliliğindeki artışın ne düzeyde olduğunun araştırılması,
- Savunmasız toplumların iklim değışikliği karşısındaki kırılganlıklarının belirlenmesi,
- Uluslararası arenada yapılan konferanslarla küresel durum hakkında görüşmelerin yapılması ve sonuçların raporlanması (IPCC, 2021)

Kaynak: (Araştırmacılar tarafından ölçüm yapan kurumların verileri üzerinden derlenmiştir).

Yukarıdaki açıklamalarda iklim değışikliğiyle mücadelede başarımızı gösteren ölçütler genel hatlarıyla verilmiştir. Bu ölçütler sayesinde amaç ve hedeflerin değerlendirilme durumu daha kolay olacaktır. Değişen ve dönüşen şartlara göre başarı ölçütleri genişletilebilir.

Konunun genel özetini vermek ve anlaşılabilirliğini sağlamak amacıyla Şekil 5, aşağıda sunulmaktadır.

Şekil 5. Risk Yönetim sürecinde İklim Değişikliği Planlamalarına Stratejik Bir Yaklaşım Şema Gösterimi

Kaynak: (Demir ve Yılmaz, 2010: 74) ³

Şekil 5 üzerinde verilen sistematik konunun genel bir özetini içermektedir. Stratejik bir yaklaşımla iklim riskleriyle mücadeleye bir öneri niteliğindedir. Beraberinde getirdiği ikincil afetler ve acil durumlardan dolayı standart planlamalar uyum çalışmalarından yetersiz kalabilir. Bu yüzden farklı anlayışlara ihtiyaç duyulması olması gereken bir durumdur. Alanında uzman kişilerin katkısıyla ve gerekli araştırma geliştirme faaliyetleriyle iklim risklerine karşı stratejik bir anlayışla mücadele edilebilir. Risk yönetim sürecinin bu yaklaşım tarzıyla daha kaliteli olması ise beklenen sonuçlar arasındadır.

³ Araştırmacılar tarafından kaynakta belirtilen yayın üzerinden oluşturulmuştur.

SONUÇ

Değişim kelimesinin içeriğine baktığımızda, “Bir önceki durumdan farklı bir duruma geçmek.” şeklinde ifade edildiğini görmekteyiz. Buradaki kritik nokta ise önceki durum ile sonraki durum arasındaki farktır. Değişim sonunda maruz kalınacak süreç toplulukları veya kişileri öncekinden kötü bir duruma sürüklüyorsa bu noktada önleme ve tedbir mekanizmaları devreye girmektedir. İklim araştırmaları yapan kurumların 30 yıllık veya daha uzun periyotları ele alarak yaptığı incelemeler sonucunda ortaya çıkan sonuç ise değişimin olumsuz yönde olduğudur.

Geleceği tehdit eden unsurları içerdiğinden dolayı iklim değişikliği iyi bir risk yönetim sürecine ihtiyaç duymaktadır. İstenilen durum hem günümüze hem de geleceğe yönelik bir iyileştirme amacı içerdiğinden dolayı stratejik bir yaklaşımla ilerlemesi fayda sağlayacaktır. Bu yüzden iklim değişikliği risklerinden arınmış ve gelecek nesillere aktarılacak yaşanabilir bir yeryüzü için fark yaratmak gerekmektedir. Bu farkı yaratabilmek için uyum çalışmaları ile zarar görülebilirliği azaltıcı mücadele adımlarının atılması gerekmektedir. Mücadele konusunda stratejik yaklaşımın ilk adımı olarak, hedeflerin belirlenmesi ve bunu destekleyici düşünceler ile kısa, orta ve uzun vadede iklim değişikliği risk yönetimine yardımcı olacak planlama süreçleri işlemeye başlamaktadır. Tehlikelerin belirlenmesi, risklerin analiz edilmesi ve bunları domine etmeye yetecek kaynakların temin edilmesi mevcut durumunda ne olduğunu görmeye yardımcı olacaktır. Stratejik bir yaklaşımla ilerleyen planlama süreçleri aynı zamanda üstün ve zayıf yönlerin neler olduğunu göstereceği için olumlu yönde değişim oluşturulmasını sağlayacaktır.

Sonuç olarak, çevresel, sosyal ve ekonomik yönden birçok zararı bulunan, son yıllarda farklı noktalarda yaşanan klimatolojik afetlerin temel nedeni olan ve en önemlisi canlı türlerinin yaşamı için bir tehdit olan iklim değişikliğine karşı risk yönetim politikalarının geliştirilmesi önem arz eden bir konudur. Planlama ise risk yönetim süreçlerinin temel taşlarından birisidir. İyi yapılan planlar sayesinde sorunlar karşısında daha dirençli hale gelmektedir. Stratejik yaklaşım ise belirlenen hedeflere ulaşma noktasında planlara kararlılık sağlayacak bir adımdır. Bu yüzden iklim riskleriyle mücadelede yapılacak sistematik çalışmaların yürütülmesinde strateji kavramının sürece entegre edilmesi sayesinde gelecekteki riskli durumlar daha net görülecektir. İklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltma noktasında belirlediğimiz amaçlara ulaşırken stratejik bir yaklaşım ile mevcut kapasitenin daha iyi kullanılacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adler, M. W. & Lane, F.S. (1988), Why Colleges Don't Plan: How to Identify and Overcome the Constraints on Academic Planning. *CUPA Journal*, 39 (2), 27-32.
- Akay A. (2019). İklim Değişikliğinin Neden Olduğu Afetlerin Etkileri. Erişim Adresi: https://www.iklimin.org/wp-content/uploads/egitimler/seri_15.pdf, (22.04.2022).
- Akgemci T. ve Güleş H. K. (2009). İşletmelerde Stratejik Yönetim. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Aktan, C.C. (2008). Stratejik Yönetim ve Stratejik Planlama, *Çimento İşveren Dergisi*, 22 (4), 4-21.
- Appenzeller, T. & Dimick, D.R. (2005). Globalwarming: Signs from earth. *National Geographic*, September.
- Barnett, J. (2003). Security and climate change. *Global environmental change*, 13(1), 7-17.
- Bouwer, L. M. (2011). Have disaster losses increased due to anthropogenic climate change?. *Bulletin of the American Meteorological Society*, 92(1), 39-46.
- Carbon Brief. (2022). <https://www.carbonbrief.org/mapped-how-climate-change-affects-extreme-weather-around-the-world/>. (18.05.2022).
- Christensen, T., Læg Reid, P., Roness, P. G., & Røvik, K. A. (2007). Organization Theory and the Public Sector: Instrument, Culture and Myth. London: Taylor & Francis.
- Copernicus. (2022). <https://climate.copernicus.eu/esotc/2021/globe-in-2021>, (05.15.2022).
- Çevik, H. H. ve Göksu, T. (2000). Kamu Sektöründe Stratejik Yönetim ve Vizyon Oluşturma: Türk Emniyet Örgütü İçin Bir Model Önerisi. *Türk İdare Dergisi*, 428, 79-94.
- Çevre ve Orman Bakanlığı. (2004) Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi. www.iklim.cevreorman.gov.tr/kitaplar/idcs.pdf (15.05.2022).
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2012). Türkiye'nin İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı, Erişim Adresi: <https://iklim.csb.gov.tr/eylem-planlari-i-306> (17.05.2022).
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2020). İklim Değişikliği İletişimi Ulusal Stratejisi ve Eylem Planı, Erişim Adresi: <https://iklim.csb.gov.tr/eylem-planlari-i-306> (17.05.2022).
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2020). Mekansal Stratejik Planlama, Stratejik Çevresel Değerlendirme Kapsam Belirleme Raporu Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Erişim Adresi: <https://webdosya.csb.gov.tr/db/scd/icerikler/tmspn-ha-kbr-20210303125213.pdf> (15.05.2022).
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2021). İklim Değişikliğine Uyum Konusunda Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi Eğitimi Projesi. https://iklimiduy.org/modul/iklimiduy_modul_4.pdf, (21.05.2022).
- Çomaklı Ş. E. Ekici K. ve M. Şahım T. Z. (2007). Geleceği Planlamada Stratejik Yönetim, A-C Yayınevi, Ankara.

- Dinçer Ö. (2003). Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, Beta Basım, İstanbul.
- Eryiğit, B. H. (2016). Stratejik Planlama, Stratejik Planlamaya İlişkin Alternatif Yaklaşımlar ve Stratejik Yönetim Okulları. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 4 (9), 152-173.
- European Commission (2015). Communication From the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions a Policy Framework for Climate and Energy in the Period From 2020 to 2030, Brussels.
- Goodstein, J., Gautam, K., & Boeker, W. (1994). The Effects of Board Size and Diversity on Strategic Change, *Strategic Management Journal*, 15 (3), 241-250.
- Gözlükaya, T. (2020). Ege Bölgesi İl ve Büyükşehir Belediyelerinde Stratejik Planlama ve Performans Esaslı Bütçeleme İlişkisi, Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Grant M. & Jordan J. (2014) Stratejinin Temelleri. (Çev. Sart G.) Nobel Yayın, Ankara.
- Grünig, R. & Kühn, R. (2015). The Strategy Planning Process: Analyses, Options, Projects, Springer-Verlag, Berlin Hiedelberg. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2006). Kamu Kuruluşları İçin Stratejik Planlama Kılavuzu, 2. Sürüm, DPT, Ankara. <https://www.malihizmetler.org.tr/dosyalar/spkılavuz.pdf> (04.04.2022)
- Hardy, J. T. (2003). *Climate change: causes, effects, and solutions*. John Wiley & Sons.
- Henning, A. (2005). Climate change and energy use: The role for anthropological research. *Anthropology today*, 21(3), 8-12.
- Intergovernmental Panel on Climate Change. (2016). Renewable energy sources and climate change mitigation, Special report of the intergovernmental panel on climate change. https://www.ipcc.ch/pdf/special-reports/srren/SRREN_FD_SPM_final.pdf, (20.04.2022).
- Intergovernmental Panel on Climate Change. (2021). https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/downloads/report/IPCC_AR6_WG1_Full_Report.pdf, (16.05.2022).
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. (2021). https://www.ifrc.org/sites/default/files/2021-05/20201116_WorldDisasters_Full.pdf, (19.04.2022).
- International Organization for Migration. (2014a). Perspectives on Migration, Environment and Climate Change, Geneva, Switzerland. http://publications.iom.int/system/files/pdf/meccinfosheet_climatechange_activities.pdf, (19.05.2022).
- Kadioğlu, M. (2012). Türkiye’de İklim Değişikliği Risk Yönetimi. *Türkiye’nin İklim Değişikliği II. Ulusal Bildiriminin Hazırlanması Projesi Yayını*, 172.
- Kahraman, Y. (2009). Türkiye’de Devlet Üniversiteleri Yöneticilerine Göre Stratejik Planlamanın Uygulanabilirliği, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Liu, W., Hegglin, M. I., Checa-Garcia, R., Li, S., Gillett, N. P., Lyu, K., ... & Swart, N. C. (2022). Stratospheric ozone depletion and tropospheric ozone increases drive Southern Ocean interior warming. *Nature Climate Change*, 1-8.

III. BÖLÜM / RİSK YÖNETİM SÜRECİNDE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ PLANLAMASINA STRATEJİK BİR YAKLAŞIM

- Maishanu, M. M. (2009). Strategic Planning in Local Governments: Concept, Context and Application, Readings in Management Sciences, UDU, Sokoto, 152-161.
- Mazlum Cerit S. (2019). Küresel İklim Politikaları. İklimİN. https://www.iklimin.org/wp-content/uploads/egitimler/seri_02.pdf (20.05.2022).
- Meteoroloji Genel Müdürlüğü. (2018). 2017 Yılı Afet Değerlendirilmesi. (Erhan, A., Kılıç, G., Çamalan, G. ve ark.) (der.), Ankara.
- Mintzberg, H. (1994), The Rise and Fall of Strategic Planning New York: Free Press.
- National Oceanic and Atmospheric Administration. (2022).<https://www.noaa.gov/climate> 2022, (21.04.2022).
- Özalp, S. (2006). Sosyo-Mekansal Dinamiklerle Değişen Planlama Yaklaşımı Mekansal Stratejik Planlama ve İstanbul Örneği, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özel, M., & Kılıç, S. (2006). Küresel bir sorun olarak iklim değişikliği ve iklim politikaları.
- Özgür, H. (2004). Kamu Örgütlerinde Stratejik Yönetim, Çağdaş Kamu Yönetimi - II, Nobel Yayın Dağıtım, (ed. M. Acar ve H. Özgür), Ankara.
- Pritchett, C. H. (1945). Organization for Regional Planning, University of North Carolina Press, 3 (23), 387-394.
- Rössler, C., & Schneider, S. (2010). Consideration of a Turbulent Environment in Strategic Planning an Empirical Analysis of Strategic Planning Practices in the Airline Industry, (Unpublished Master Thesis), Umeå School of Business, Umeå, Sweden.
- Shirley, R.C. (1987), Evaluation Institutional Planning. in Wergin, J. F. & Braskamp, L. A. (Eds.), Evaluating Administrative Services and Programs (p. 15-24). New Directions for Institutional Research, No: 56. San Francisco: Jossey-Bass Steiner, G. A. (1979). Strategic Planning: What Every Manager Must Know, New York.
- Short, F. T., & Neckles, H. A. (1999). The effects of global climate change on seagrasses. *Aquatic Botany*, 63(3-4), 169-196.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü (2022). Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 25.04.2022.
- Tütüncü, Ö. (2008). Küresel İklim Değişikliğinin İşletme Stratejileri Üzerindeki Etkileri ve Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tüzün, G. (2008). Kurumsal stratejik planlama. Sivil Toplum Kuruluşları İçin Rehber, Tuna Matbaacılık, Ankara. <https://docplayer.biz.tr/679906-Kurumsal-stratejik-planlama.html>, (05.04.2022)
- United Nations Framework Convention on Climate Change. (2015). <https://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/l09r01.pdf> (18.05.2022).
- Ülgen, H. ve Mirze, K.S. (2018). İşletmelerde Stratejik Yönetim, 9. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- World Meteorology Organization. (2022). <https://public.wmo.int/en/our-mandate/climate/wmo-statement-state-of-global-climate> 2022, (19.03.2022).

